

MONOGRAFIJA POSVEĆENA GOSPIĆKOM GRADSKOM GROBLJU

Antonia Došen, *Gradsko groblje sv. Marije Magdalene u Gospiću – spomenička baština*, Državni arhiv u Gospiću, Gospić 2020., (ur.) Ivica Mataija

U srpnju 2020. godine u Gospiću je predstavljeno novo izdanje u nakladi Državnog arhiva u Gospiću, knjiga povjesničarke umjetnosti dr. sc. Antonije Došen *Gradsko groblje sv. Marije Magdalene u Gospiću – spomenička baština* kao dio edicije *Prilozi za povijest Like* (knjiga 32). Zahvaljujući ovom vrijednom izdanju, nastalom inicijativom urednika dr. sc. Ivica Mataije, Gospić je, uz Karlovac, Rijeku, Split (groblje Sustipan), Varaždin i Zagreb, upisan u listu hrvatskih gradova koji posjeduju monografije posvećene vječnim počivalištima svojih pokojnika. Višegodišnje znanstveno istraživanje i bavljenje urbanističkom poviješću i arhitekturom te povijesnoumjetničkim temama rodnog grada dr. sc. Došen, okrunjeno i doktorskim radom pod naslovom *Urbanizam i arhitektura grada Gospića od polovine 18. stoljeća do osamdesetih godina 20. stoljeća*, ovom je knjigom dobilo svoj prirodni nastavak i predstavlja još jedan važan prilog poznavanju povijesnog razvoja i baštine grada.

Temeljitim, prije svega terenskim istraživanjem, upotpunjenim akribičnim istraživanjem arhivskih izvora, župnih knjiga, periodike, ali i usmenih svjedočanstava, autorica je ispisala povijest gradskog groblja od samog nastanka pa sve do današnjih dana. Knjiga je koncipirana kronološki, a tematski je uz uvod i zaključak, podijeljena na četiri osnovna poglavlja. Prvi dio odnosi se na lokaciju samog groblja i povijest njegovog nastanka od druge polovine 18. stoljeća kada su obavljeni prvi ukopi te podignuta drvena kapela posvećena sv. Mariji Magdaleni (1856. zamijenjena kamenom kapelom), preko svih popravaka i proširenja koja su se odvijala od početka 20. stoljeća nadalje; izgradnje mrtvačnice 1935. (u funkciji sve do 2005. kad je izgrađena nova), do planova i realizacija iz razdoblja osamdesetih godina 20. stoljeća. Drugo poglavlje posvećeno pogrebnim društvima otkriva postojanje privatnih pogrebnih poduzeća u Gospiću već od 1907. godine,

zatim osnutka Gospićkog pogrebnog društva 1934. kao i pregled današnjih pogrebnih tvrtki. Nakon toga slijedi poglavlje posvećeno arhitektonskim objektima u sklopu groblja (kapela sv. Marije Magdalene, stara i nova mrtvačnica), a potom posljednji, najobimniji dio posvećen spomeničkoj baštini. Unutar ovog najopsežnijeg poglavlja obrađen je niz partikularnih tema, razdijeljenih u jedanaest potpoglavlja koja započinju temom klesara i kipara. Upravo temom klesara i kipara, autorica je već 2012. godine započela bavljenje spomeničkom baštinom gospićkog groblja, objavivši znanstveni rad „*Prva lička klesiona za gradnju i umjetnost*“ i *rad Stjepana Vukelića u Gospiću*. Potpoglavlje o klesarima i kiparima važan je doprinos do sada općenito, u hrvatskoj povijesti umjetnosti slabo obrađenoj temi grobljanskih klesara, osobito važnoj, jer se osim lokalnih klesara – kipara kao što su Stjepan Vukelić, Peruško Peručić, obitelji Pezelj i drugih, među gospićkim nadgrobni spomenicima nalaze i radovi poznatih zagrebačkih klesara A. Fuchsa, L. Pierottija, A. Baumgartena, J. Streche i drugih čiji se radovi mogu pronaći i na zagrebačkom groblju Mirogoj. Identifikacija klesara i njihovih radionica iziskivala je ozbiljan terenski rad, jednako nužan i za uspostavu tipologije nadgrobni spomenika koja slijedi. Nakon toga autorica detaljno obrađuje nadgrobne spomenike i grobove grupirane prema vremenu nastanka, od onih najstarijih iz sredine 19. stoljeća, preko onih s kraja secesijskog razdoblja, historicističkih, međuratnog razdoblja (1918. – 1939.) sve do onih suvremenih. Uz detaljnu stilsko–formalnu analizu nadgrobni spomenika, autorica donosi i njihovu osnovnu tipologiju od spomenika tipa ploča–stela, edikula, spomenika s križem preko onih s uspravnom pločom koji dominiraju u poslijeratnom razdoblju itd. Analizira i grobne natpise, a nije izostavljen ni socijalni aspekt, koji otkriva ugledne pojedince i obitelji te korelaciju njihova društvenog statusa i izgleda spomenika (Pavelić, Nikšić, Rubčić i dr.). Taj je status moguće razaznati i prema smještaju samog grobnog mjesta, budući da je hijerarhijska podjela groblja prema razredima, određena ovisno o blizini smještaja u odnosu na kapelu i glavnu aleju.

Poseban naglasak u tekstu autorica stavlja na stanje i očuvanost samih spomenika te sugerira i nužne zahvate za njihovu obnovu i očuvanje. Ono što je razvidno je da na samom groblju nema mnogo autorske skulpture, kao najvrjedniji primjeri izdvojeni su 2008. ukradena bista Ivana Rendića *Hercegovka* s grobnice Lovre Pavelića te zanimljiv rani rad eminentnog hrvatskog kipara Branka Ružića, portret prerano preminule petnaestogodišnjakinje Željke Grahovac iz 1965. Posljednja dva potpoglavlja spomeničke baštine posvećena su željeznim križevima i mjestima kolektivne memorije (spomen–ploče i skupne grobnice). Željezni križevi su

prvotno bili namijenjeni redovnicima i kleru, a potom ulaze i u širu upotrebu, a nerijetko i serijsku proizvodnju, a variraju od sasvim jednostavnih do onih s figurama. Pregled spomeničke baštine završava mjestima kolektivne memorije koja se nalaze u sklopu groblja i datiraju ponajviše iz razdoblja devedesetih godina 20. stoljeća. Takve memorije plod su društvene inicijative i komemoriraju tragične događaje koji su zadesili grad i njegove stanovnike. Najstarija skupna memorija je ona posvećena žrtvama Prvog svjetskog rata, nepoznatim talijanskim vojnicima, vjerojatno i podignuta kod ukopa stradalih vojnika. Na kraju knjige, kao vrijedan dodatak uz veliki broj ilustracija koje prate tekst u knjizi, jest i karta groblja s ucrtanim smještajem i popisom važnih spomenika koju je izradio diplomirani geodet Vladimir Šulentić.

Groblja kao počivališta pokojnika, jednako kao i gradovi živih nose svoju povijest, slojeve vremena i svoj usud. Njihova podložnost mijeni, nameće nužnost da se i u pisanom obliku za povijest sačuvaju svi još uvijek vidljivi i očuvani baštinski slojevi. Na taj način doprinosi se sprječavanju njihovog uništavanja i zanemarivanja te prepuštanja sudbini. Vrijedna izdanja poput monografije gospičkog gradskog groblja dr. sc. Antonije Došen, trebala bi između ostalog biti i dodatni poticaj te važno polazište za njihovu zaštitu i obnovu.

Darija Alujević